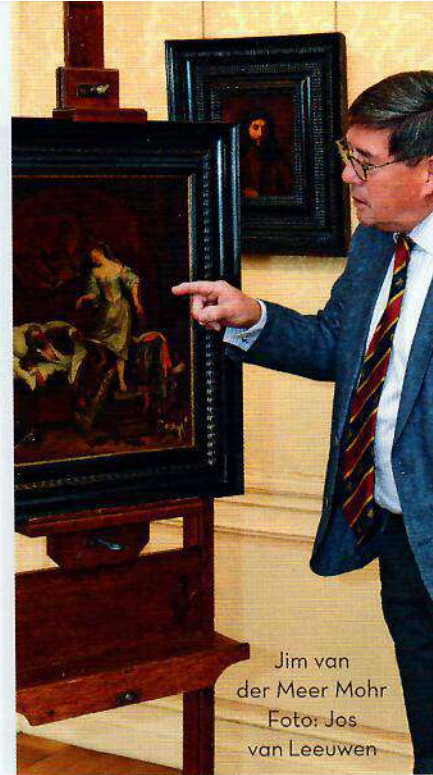

JIM VAN DER MEER MOHR rondde in 1983 zijn studie kunstgeschiedenis af, en is sindsdien op alle terreinen van de kunstwereld werkzaam geweest. Een greep uit zijn bezigheden: hij was taxateur en veilingmeester bij onder meer Venduehuis der Notarissen en Sotheby's, zette kunstbeurs Holland Art Fair op, was assurantieadviseur bij Aon Artscope Fine Art Insurances. Tegenwoordig is hij zelfstandig Fine Art Consultant, organiseert tentoonstellingen, houdt lezingen en publiceert regelmatig in verschillende bladen, waaronder in *Origine* van 2006 tot 2010 de column 'Ter tafel' over de kunstmarkt. Daarnaast kunt u hem tegenkomen bij 'Tussen Kunst en Kitsch' als expert schilderkunst tot 1800. Voor *Origine* kijkt hij dit keer terug op de kunstmarkt sinds 2010.

Tekst: Jim van der Meer Mohr

Jim van der Meer Mohr
Foto: Jos van Leeuwen

De kunstmarkt 2010-2017, een terugblik

In 2009 schreef ik dat Sotheby's Amsterdam met ingang van het veilingseizoen 2009-2010 alleen nog maar schilderijen ging veilen. De personele bezetting werd teruggebracht van vijfen-

zestig tot vijftien personeelsleden. Het bleek later het begin van het einde te zijn. In mijn artikel over de geschiedenis van het veilingwezen ('Van vendumeester tot auctioneer' in *Origine* 5-2005) staat beschreven

hoe Sotheby's het gerenommeerde veilinghuis Mak van Waay aan het Rokin overnam. Er braken mooie tijden aan, die uiteindelijk resulteerden in een eigen 'op maat' gebouwd veilinghuis aan de De Boelelaan. Daar werden vele succesvolle veilingen georganiseerd. Tot men dus in New York en Londen een nieuwe strategie bedacht: uitsluitend nog schilderijen veilen, want daar wordt het meeste aan verdiend. Of je immers iets voor 100 of 100.000 euro afslaat, de *handling*-kosten per object zijn dezelfde. Niet lang daarna, in 2011, viel definitief het doek voor het veilinghuis aan de De Boelelaan en werd Sotheby's niet meer dan een inbrengkantoor aan de Emmalaan in Amsterdam. Nu, begin 2018, lijkt het met Christie's Amsterdam dezelfde kant uit te gaan.

Het Venduehuis der Notarissen te Den Haag, het oudste veilinghuis van Nederland (Foto: Venduehuis der Notarissen)

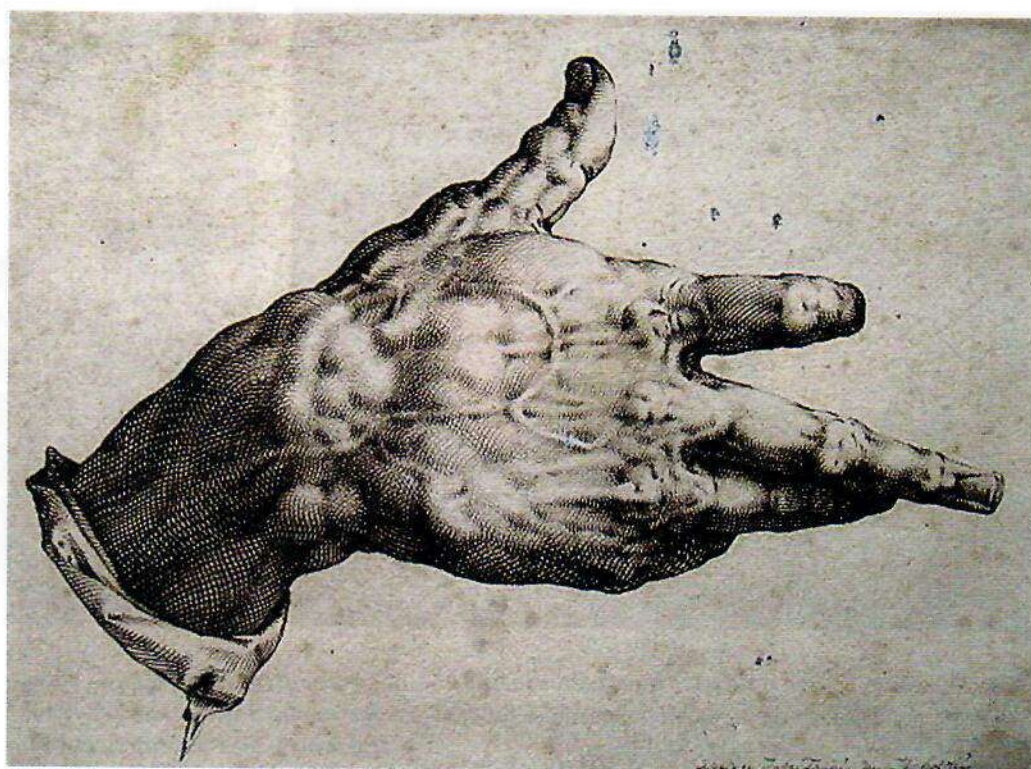

Christie's Amsterdam, Cornelis Schuytstraat (Foto: Christie's)

Sotheby's Amsterdam, Emmalaan (Foto: Sotheby's)

Nadat Londen een aantal jaren geleden heeft bepaald in Amsterdam alleen nog maar schilderijen te veilen, viel in het voorjaar van 2017 het besluit dat Christie's Amsterdam na de zomer alleen nog moderne kunst zal verkopen. Het jaar daarvoor werden er nog schilderijen uit alle tijden geveild, met als hoogtepunt de veiling van de collectie van het verzamelaarsechtpaar Kamerbeek. De veiling was een groot succes. Maar moet je niet weggaan op het hoogtepunt van het feestje? Het lijkt er wel op. Ook hier wordt voor de tweede keer in een paar jaar het mes gezet in de 'headcount', zoals de Britse directie het noemt, en blijft nu een vestiging over van tien man: enkele experts en wat ondersteuning. Het pand aan de Cornelis Schuytstraat staat te koop en de veiling van Contemporary Art vond in december plaats in de Westergasfabriek. Kennelijk is het niet voldoende dat je als bedrijf een gezonde eigen marge hebt, maar moet je meer dan dat doen om als vestiging van een multinational te kunnen voortbestaan. In 2016 was de jaaromzet ruim 40 miljoen euro, maar ja, dat is nog niet de helft van wat één schilderij van Rothko in New York opbrengt. Toen ik 1989-1991 voor Sotheby's lezingen hield, zei ik gekscherend al dat wij een jaar lang ons best deden om zo'n 40 miljoen gulden bij elkaar te hameren, terwijl in enkele minuten een mooie diamant in Genève hetzelfde resultaat geeft. Hoe dan ook, Christie's is in Amsterdam nu vrijwel terug bij af.

Gat bleef leeg

In 1980 had ik als student een bijbaantje als kijkdaghulp op een veiling van Christie's Amsterdam in het Singer Museum in Laren. Christie's had sinds 1973 een inbrengkantoor aan het Rokin en ging toen veilen in Nederland. In 1981 werd de eigen vestiging in Amsterdam betrokken in een volledig gerenoveerd en als veilinghuis ingericht pand van het voormalig Scheepvaartmuseum. Het bleek een succesvolle vestiging, die vanaf 2001 vijftien jaar lang is geleid door Jop Ubbens. In 2016 stapte Ubbens op als directeur, na dertig jaar voor Christie's te hebben gewerkt. In

een afscheidsinterview in *NRC Handelsblad* van 8 juni 2016 vertelt Ubbens dat hij in 2015 een omzet realiseerde van 41 miljoen euro. Maar, zei hij erbij: "Vanuit Amsterdam exporteren we ook nog voor zo'n 25 miljoen aan kunst naar andere filialen." Anderhalf jaar na zijn vertrek valt dus nu een groot deel van het doek voor zijn oude veilinghuis. Of Christie's Amsterdam als veilinghuis van alleen Modern & Contemporary Art en verder uitsluitend inbrengkantoor zo succesvol zal blijven, lijkt mij niet waarschijnlijk. Je krijgt namelijk gewoon meer binnen als je veel ook direct kunt veilen.

In 2009 schreef ik benieuwd te zijn wie in het gat zou springen dat Sotheby's had achtergelaten. Nu kunnen we constateren dat eigenlijk niemand dat heeft gedaan. Weliswaar hebben lokale veilinghuizen als het Haagse Venduehuis der Notarissen, Van Spengen in Hilversum en het Zeeuws Veilinghuis een stevige plek veroverd, maar tot op heden hebben ze daarmee nog niet de rol van Sotheby's kunnen overnemen. Wat gebeurt er nu ook Christie's voor een groot deel zal wegvallen? De uitdaging wordt dus nog groter voor met name het Venduehuis der Notarissen, dat qua omzet al jaren

Hendrick Goltzius (1558-1617), 'Studie van een hand'. Gesigeneerd. Pen en bruine inkt op papier, 24,5 x 34 cm. (Foto: Christie's)

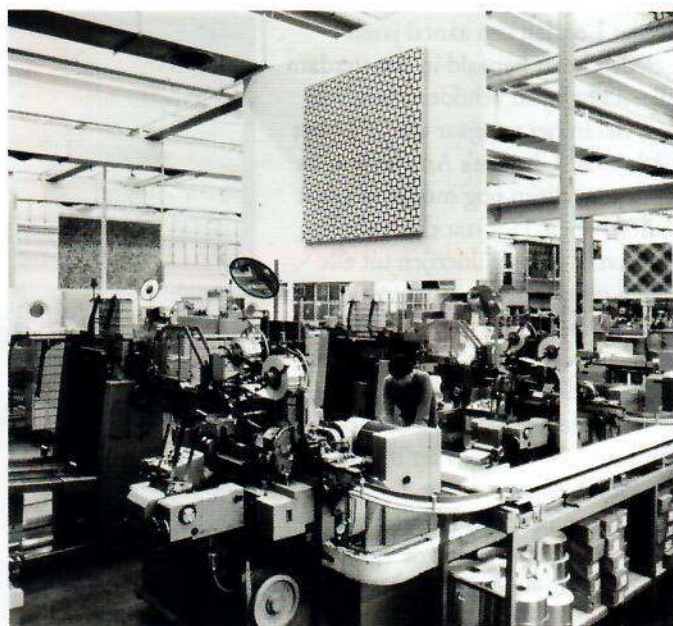

Jop Ubbens in actie tijdens een veiling van Christie's Amsterdam. (Foto: Christie's)

Links: Zhang Xiaogang, 'Bloodline, family portrait', 1994. BAT Artventure Collection (Foto: Sotheby's)

Rechts: Kunst in een fabriekshal van British American Tobacco.

Een eikenhouten kist, met opschrift 'Z.K.H. Prins der Nederlanden stal Soestdijk'. Inv.nr. AWE 563. 38 cm hoog x 80 cm breed x 50 cm diep (Foto: Sotheby's)

onder de twee internationale huizen op de derde plaats staat, om nu echt in dat gat te springen.

Succes met royals

Wat is er nog meer gebeurd sinds 2010? Toentertijd noemde ik nog de veiling van de British American Tobacco-collectie bij Sotheby's Amsterdam (ook bekend als de Peter Stuyvesant-collectie). Een jaar later, in 2011, veilde Sotheby's Amsterdam een groot deel van de koninklijke inboedel van Paleis Soestdijk, dat na het overlijden van prinses Juliana en prins Bernhard al jaren leegstond. Voor een dergelijke prestigieuze collectie werd graag

afgeweken van de gewijzigde strategie van het veilen van uitsluitend schilderijen. Naast kunst en antiek werden er ook 'gewone inboedelgoederen' en memorabilia uit Soestdijk aangeboden en bovendien werd de veiling aangevuld met tal van 'left-overs' van de andere paleizen. Ook nu bleek weer dat een kist met de initialen van prins Hendrik zomaar 7.500 euro waard is, terwijl de richtprijs (mijns inziens terecht) slechts 50 tot 100 euro bedroeg. En zo ging het met tal van zaken. Een koninklijke herkomst is een garantie voor succes. Dat het jammer is dat in deze veiling ook stukken zijn geveild die eigenlijk thuis hoor-

den in Paleis Het Loo in Apeldoorn is een droevige constatering achteraf. Kennelijk hadden de bewindvoerders noch de koninklijke familie daar zelf oog voor. Hoe dan ook, de veiling heeft toen meer dan 5 miljoen euro opgebracht, waarvan een deel naar goede doelen is gegaan. Uit publicitair oogpunt is dit een enorme opsteker voor de Amsterdamse vestiging van Sotheby's. Het mocht echter niet baten; niet lang daarna sloten de deuren aan de De Boelelaan definitief.

Moet je echt op het hoogtepunt van een feest vertrekken? Aan de Schuytstraat is natuurlijk ook het nodige gebeurd. In 2013 vierde Christie's zijn veertigjarig bestaan in Nederland. In die veertig jaar is er veel moois geveild, waarvan bijvoorbeeld de roemruchte scheepsladingen porselein van de Nanking Cargo velen nog zullen zijn bijgebleven. Ook zijn er grote collecties geveild als die van Anton Dreesmann en Anton Philips. Maar niet altijd bereikte men het gewenste resultaat. Zo bracht de veiling van de bekende televisieproducent Jef Rademakers in 2015 slechts 375.000 euro op. De veilingmeester deelde mee dat maar "veertien van de drieëntwintig stukken zijn verkocht. Dat valt een beetje tegen. De stukken die wel verkocht zijn, gingen door het dak." Tijdens deze veiling blijkt duidelijk dat de romantiek op zijn retour is. De vaak wat zoete landschappen

van B.C. Koekkoek en Andries Schelfhout zijn minder gezocht dan ze bijvoorbeeld in de jaren tachtig van de vorige en de eerste vijf jaar van deze eeuw waren.

Bonham's

In 2014 en 2015 werden bij Christie's in Amsterdam delen van de beroemde tekeningencollectie van de in 1980 overleden verzamelaar I.Q. van Regteren Altena geveild. Van Regteren Altena was jarenlang directeur van het Rijksprentenkabinet en geldt als een autoriteit op met name het gebied van de oude tekenkunst. Andere delen van de collectie werden in Londen en Parijs geveild. Het gericht aanbieden waar de hoogste opbrengst wordt verwacht, is een belangrijk aspect van de strategie van een internationaal veilinghuis. Bij de veiling van deze collectie blijkt wat wij eigenlijk altijd weten: vers op de markt en van goede kwaliteit staan garant voor een goede opbrengst, in dit geval bijna 20 miljoen euro.

In Den Haag wist het Venduehuis der Notarissen zijn positie verder te versterken door het vooral in boeken gespecialiseerde veilinghuis Van Stockum in te lijven. Ook behaalde het een mooi succes met de veiling van de Imtech-collectie. Intussen opende in 2013 Bonhams, nummer drie op de wereldranglijst van internationaal opererende veilinghuizen, op steenworp afstand van Christie's aan de De Lairesestraat een inbrengkantoor met Koen Samson aan het hoofd. Hiermee heeft de Nederlandse koper en verkoper in Amsterdam nu toegang tot alledrie de grote veilinghuizen. Zelf startte ik overigens in 1987 het inbrengkantoor van Phillips Auctioneers, de 'rechtsvoorganger' van Bonhams. Dat kantoor stond eerst in Den Haag en later in Amsterdam, tot het eind jaren negentig werd gesloten. Het zal interessant zijn te zien hoe lang de buitenlandse inbrengkantoren standhouden.

Aziatica

Het Zeeuws Veilinghuis in Middelburg is sinds 2006 actief en legt zich de laatste jaren met veel elan toe op het veilen van Indische schilderijen en Aziatische kunst. In de vorige eeuw waren het Christie's, Sotheby's en Glerum Auctioneers die deze nichemarkt hebben opgebouwd door in Singapore speciale veilingen te organiseren. Rijke Jakartanen wilden maar al te graag schilderijen uit de koloniale tijd hebben en waren zeer bereid naar Singapore te vliegen om de veilingen te bezoeken. Dit systeem ging een aantal jaren zeer goed, tot het als gevolg van een economische recessie in Indonesië als een kaartenhuis ineenstortte. Even had het kopen van kunst voor deze rijken uit de gordel van smaragd geen prioriteit meer.

Maar in 2013 was het tij alweer volledig gekeerd, en op een veiling van het Zeeuws Veilinghuis in Middelburg brengen twee werken van Adrien-Jean Le Majeur de Merprès (1880–1958) en Willem Gerard Hofker (1902–1981) samen meer dan een miljoen euro op. Ik weet nog goed dat in mijn begintijd in het Venduehuis de Indische schilderijen werden opgekocht door een paar handelaren. Ze brachten toen nog niet zoveel op. Een klein schilderij van Leo Eland (1884–1952) deed 300 gulden, een middelgrote 500 en een grote 700.

Later, in de hoogtijdagen, zouden ze respectievelijk 1.500, 3.000 en 5.000 euro opbrengen. Traditioneel worden in de stad van de 'weduwe van Indië' veel Indische schilderijen geveild. Toen de markt wat terugliep, is dit geleidelijk afgenomen. Inmiddels is ook het Haagse Venduehuis zich weer aan dit segment gaan wijden. Daartoe heeft het de alom bekende Frans Leidmeijer als consultant aange trokken. Jongstleden september was er zelfs een speciale Indonesian Art Sale. Deze veiling was een groot succes wat de schilderijen en de bijzondere kunstnijverheid betreft. Zo

Het Zeeuws Veilinghuis te Middelburg (Foto: Zeeuws Veilinghuis)

Willem Gerard Hofker (1902–1981), 'Het kleden voor 't feest'. Gesigneerd en gedateerd Bali juli 1939. Olieverf op doek, 55 x 40,5 cm (Foto: Zeeuws Veilinghuis)

*Vers op de markt en van goede kwaliteit
staan garant voor een goede opbrengst*

Keith Haring (1958-1990), beschilderde container. 12,5 m lang x 2,5 m hoog (Foto: Venduehuis der Notarissen, Den Haag)

bracht een interessant schilderij van Gerard Pieter Adolfs (1897-1968), 'Madoereesche moord', 65.000 euro op (een nieuw veilingrecord voor deze kunstenaar) en ging een mooi schilderij van de beroemde Indonesische kunstenaar Affandi (1907-1990) na een felle strijd aan diverse telefoons voor 128.000 euro, twee keer de richtprijs. Dit stuk was in 1973 door de inzender van de kunstenaar gekocht en is nadien in dezelfde collectie gebleven. Vers op de markt dus, een ook voor twintigste-eeuwse kunst belangrijk criterium.

Hoogte- en dieptepunten

Sinds een aantal jaren zijn Chinese verzamelaars actief in het terugkopen van hun porselein. Dit leidt tot grote uitschieters en niet zelden brengt een klein kopje of een vaas ineens zomaar een paar miljoen op. Op een veiling in Ruislip, ergens in het zuiden van Engeland, werd een vaas met een richtprijs van 1 tot 2 miljoen

euro voor liefst 63 miljoen euro verkocht. Het ging natuurlijk wel om een uiterst zeldzaam Chinees keizerlijk stuk, maar dan nog...

Het Haagse Venduehuis zag dit uiteraard ook en organiseerde op een goed moment zelfs speciale kijkavonden voor Chinese klanten; de catalogus had een inleiding in het Chinees. Het was, naar ik begreep, de moeite waard, maar kennelijk niet zodanig dat de Chinese inleiding in de catalogus kon standhouden. Ik wil hiermee alleen maar zeggen dat er continu wordt ingespeeld op de marktontwikkelingen, niet alleen mondiaal maar ook nationaal. Dat ook bizar grote kunstvoorwerpen overigens een koper kunnen vinden bleek voorjaar 2017, toen het Venduehuis een door Keith Haring (1958-1990) beschilderde container mocht veilen. De vooral vanwege zijn gestileerde, bijna cartoonachtige figuren bekende Keith Haring, had deze 12,5 meter lange en 2,5 meter hoge container in

1987 voor de Channel Surf Club in Knokke beschilderd, waar hij als opslag voor surfborden diende. Het ding was zo groot dat het niet in Den Haag kon worden getoond. Belangstellenden konden zich aanmelden voor een middagje containerkijken onder het genot van een drankje in Werkendam. Voor een miljoen euro verwisselde de container uiteindelijk van eigenaar. Nu staat hij opgesteld op Ibiza, in de expositieruimte van de kunstverzamelaar, galeriehouder en hoteleigenaar Lio Malca.

In 2009 schreef ik al dat de belangstelling voor antieke meubelen en klokken aan het afnemen is. Inmiddels zijn we op een soort dieptepunt beland, het kan haast niet slechter worden. Bracht een mooi achttiende-eeuws kabinet vijftien jaar geleden nog zo'n 6.000 tot 8.000 euro op, nu mag je blij zijn als je na aftrek van veilingkosten 1.000 euro in het handje hebt. Toch neemt het aanbod alleen maar toe, niet in de laatste plaats door de vergrijzing, waardoor boedels vrij vallen bij overlijden.

Tot slot nog Art Europe. Twee jaar terug werd met deze naam een nieuw veilinghuis opgericht door voormalige Sotheby-medewerkers. Het leek een goede formule: je richten op uitsluitend het hogere segment van kunst, antiek en juwelen, zonder een vaste veilingzaal met uitsluitend een klein kantoorje als uitvalsbasis. Na een paar veilingen in onder meer een hal van de RAI horen we er niets meer van. Afgelopen juli is Art Europe failliet verklaard. ●

In de volgende *Origine* deel 2 van 'De kunstmarkt 2010-2017': ontwikkelingen op de kunstbeurzen en in het buitenland.

Kusama Affandi (1907-1990), 'Wild Boar'. Gesigneerd en gedateerd 1973. Olieverf op doek, 98 x 151 cm (Foto: Venduehuis der Notarissen, Den Haag)

